

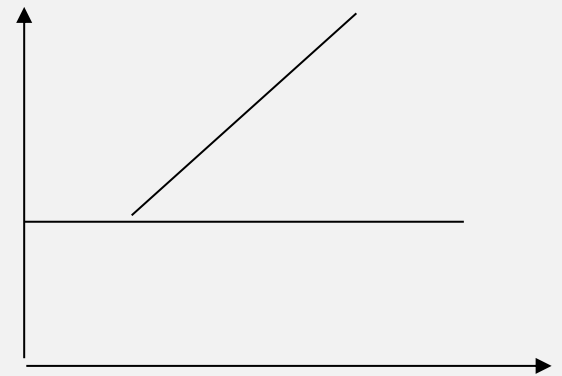
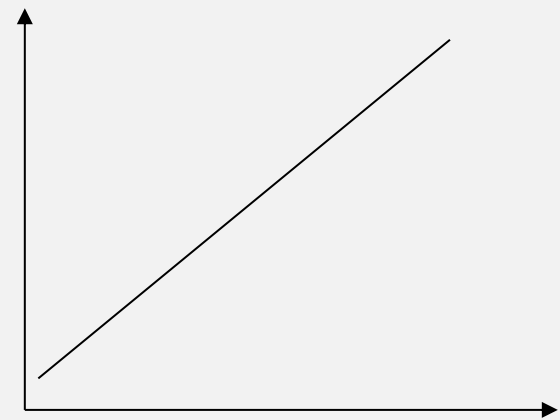
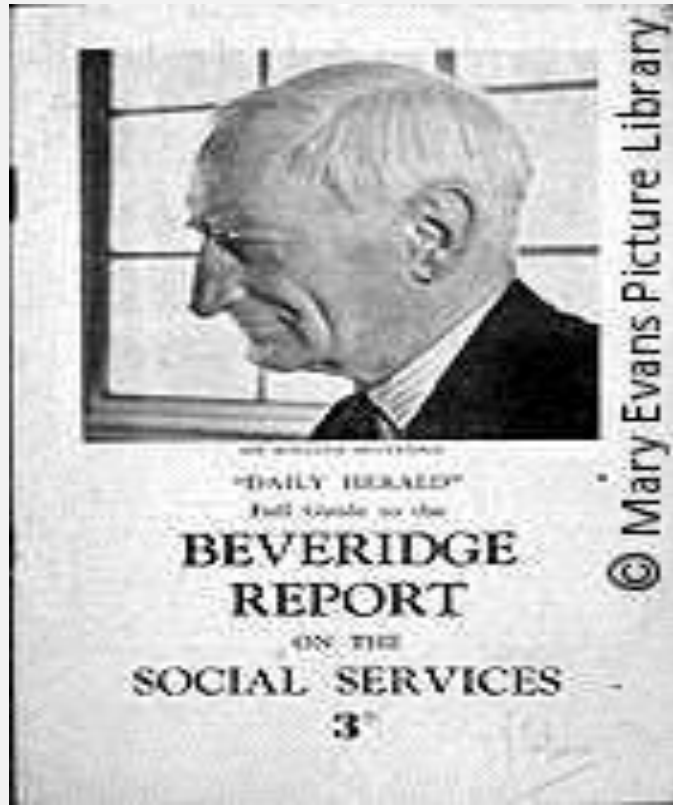
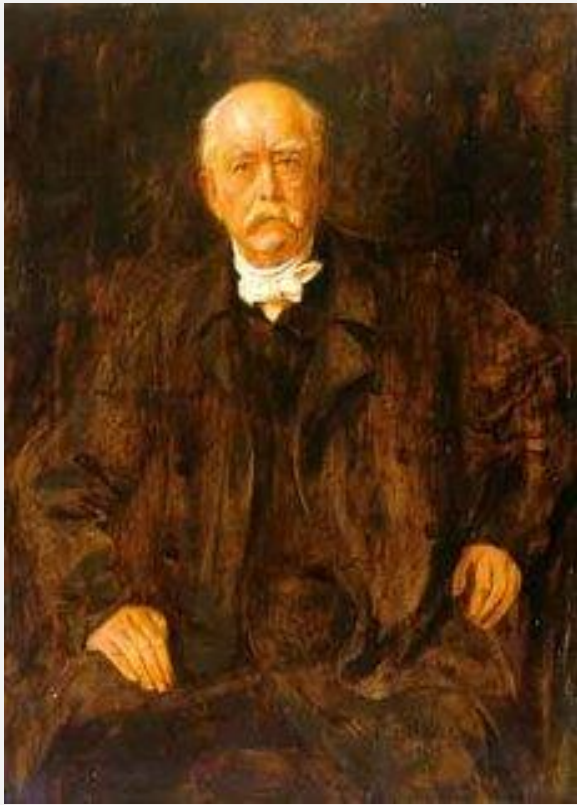
Hva bør gjøres med tjenstepensjonene?

Jon M. Hippe
Fafo

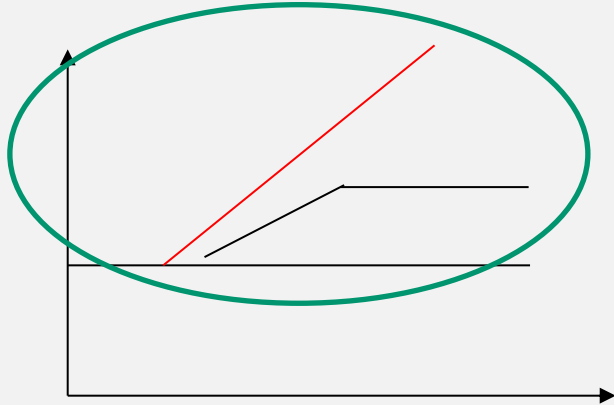
Oslo 17. September 2014

Disposisjon

- Utgangspunkt: Endrede betingelser for tjenestepensjonene
- Hva skjer i pensjonsmarkedet?
- Det samlede pensjonssystemet – virkninger
- Utfordringer
 1. Nok pensjon?
 2. Fordeling og ulikhet
 3. Bedriftenes tilpasninger til nye regler i privat sektor
 4. Den gamle pensjonskapitalen
 5. Brede ordninger

Rom for et (tjeneste-)pensjonsmarked

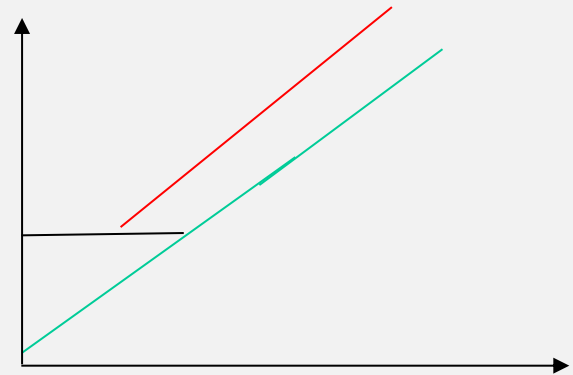

Tak og skråtak
Underregulering av G
Kutt i 1992

Rom for et privat pensjonsmarked.

Pensjonsreformer:

- Allårsmekanismer/gjennomsnittsinntekt
- Høyere pensjonsalder
- Valgfritt uttak
- Individuell risiko for langt liv
- Indekseringsmekanismer endres
- Makro-økonomisk balansering

Dermed

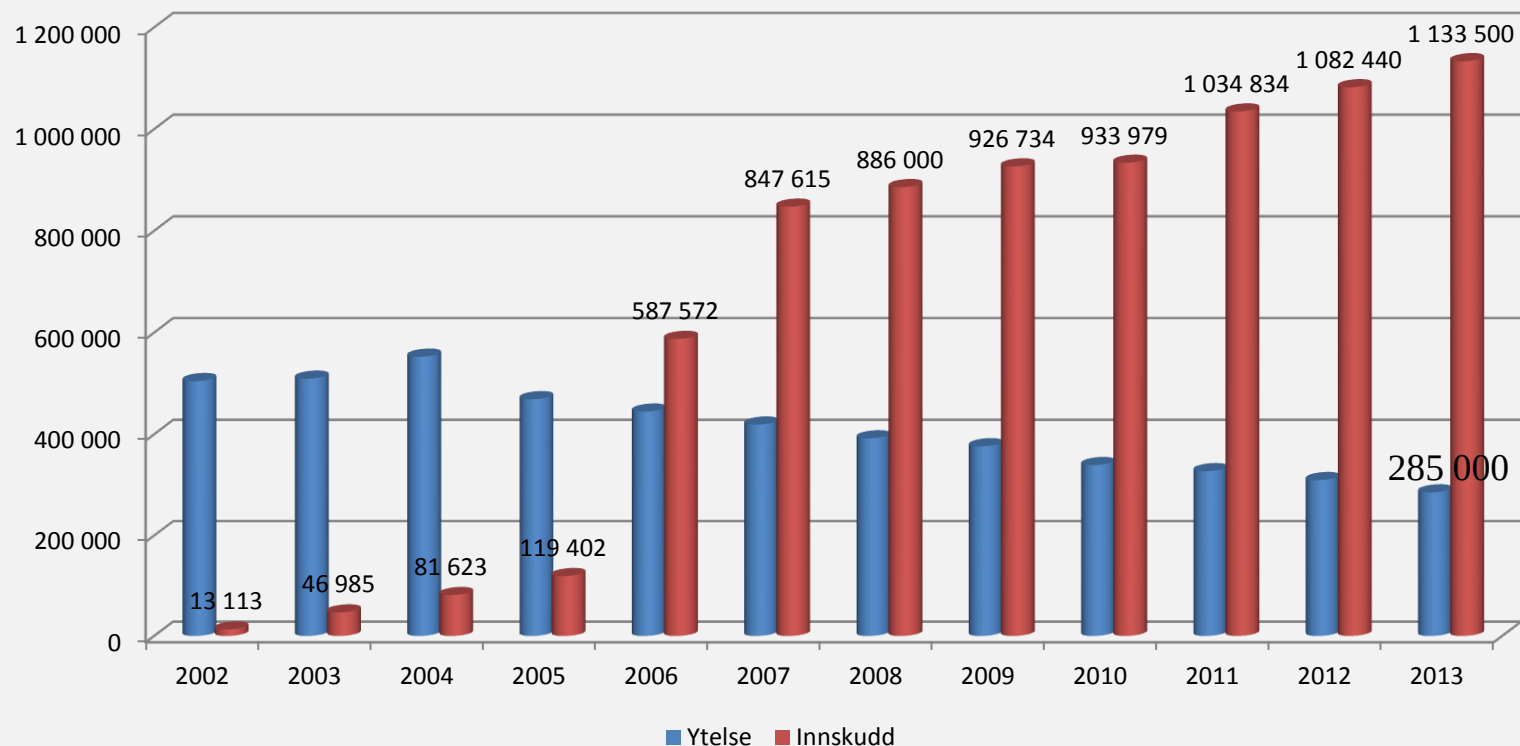
- Markedsbaserte ordninger viktigere også i Norge
 - Politisk villet (skifte etter Velferdsmeldingen i 1995)
 - Lov og avtale som avgjørende virkemiddel
- Utforming av tjenstepensjoner (nå) avgjørende fordi samspillet bestemmer hvordan systemet fungerer
- Pensjonsnivå: Totaliteten viktig – arbeidstakere skal ikke leve bare av folketrygden som pensjonist!
- Rask oppbygging av en betydelig pensjonskapital. Forvaltning og avkastning viktigere. Innflytelse og kontroll som tema.

2 Hva har skjedd i tjenstepensjonsmarkedet – lov, avtale og nye rammebetingelser

- Innskuddspensjon – 2001
- OTP – 2006
- Ny AFP – 2009
- Opprettholdt, men revidert offentlig tjenstepensjon
 - levealdersjustering
- Nye regler for forsikret tjenstepensjon fra 2014
- Økte innskuddsrammer – 7% og $18.1+7=25\%$
- (Ny uførepensjons i tjenstepensjonsordningene)

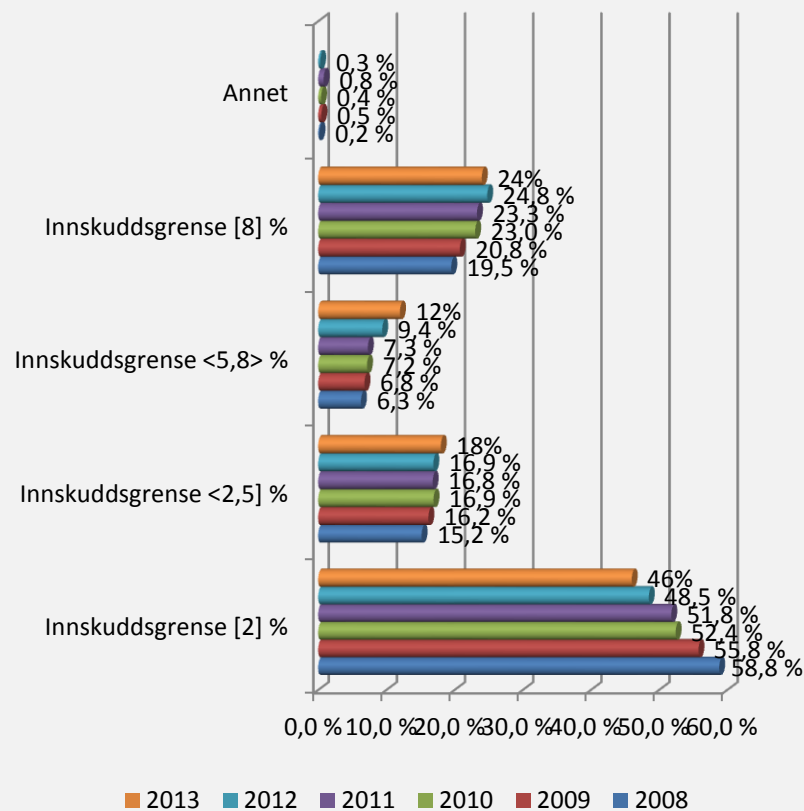
Tjenestepensjoner i privat sektor 2002 – 2013

Antall aktive medlemmer i ytelses- og innskuddsordninger

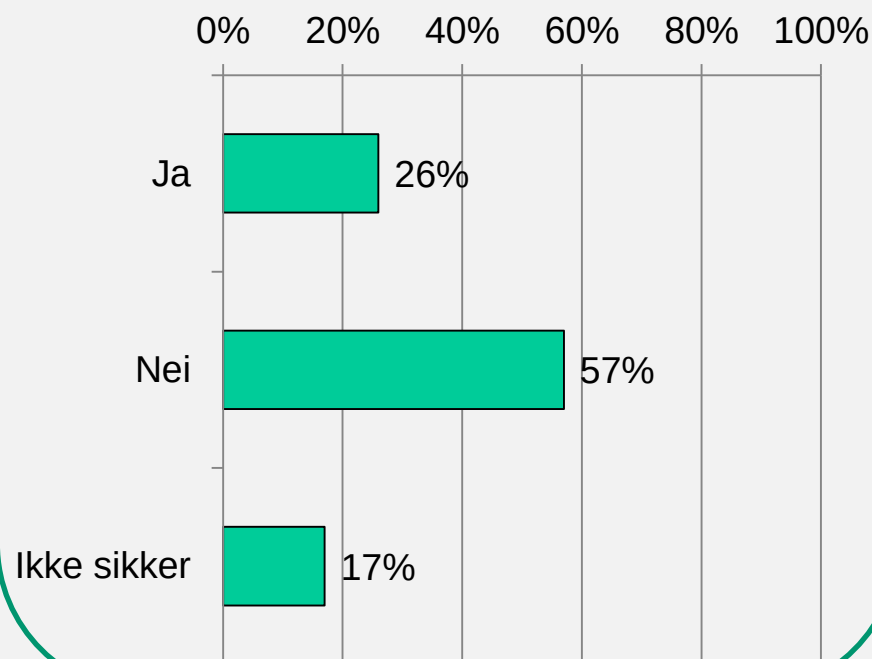

Innskuddssatser etter medlemmer.

Tillitsvalgte: Planer om å øke satser

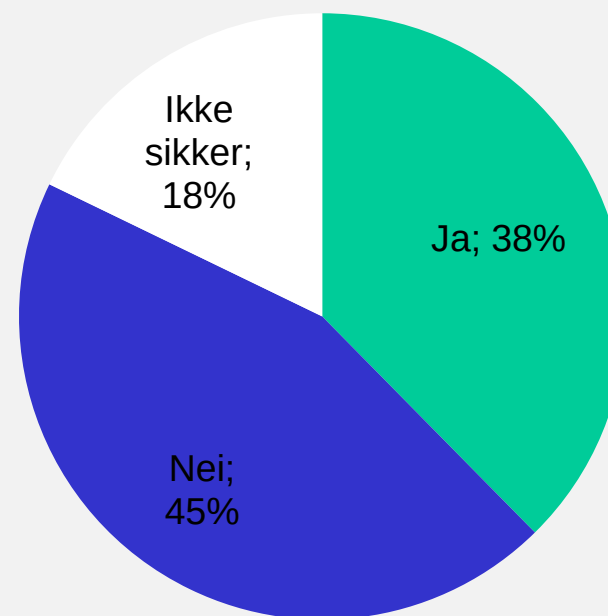
Er det diskusjoner om eller planer for å øke innskuddssatsene fra minimumssatsen på 2 prosent?
(N=266)

Tariffavtaler i privat sektor

- Ingen presise tall
- Likevel flere undersøkelser viser rundt 20% dekning
- En del kjente avtaler, blant annet MBL (NHO)
- Ny avtale med Virke på forsikret t-pensjon
- Mange oppfatter lokal ordning som avtalefestet

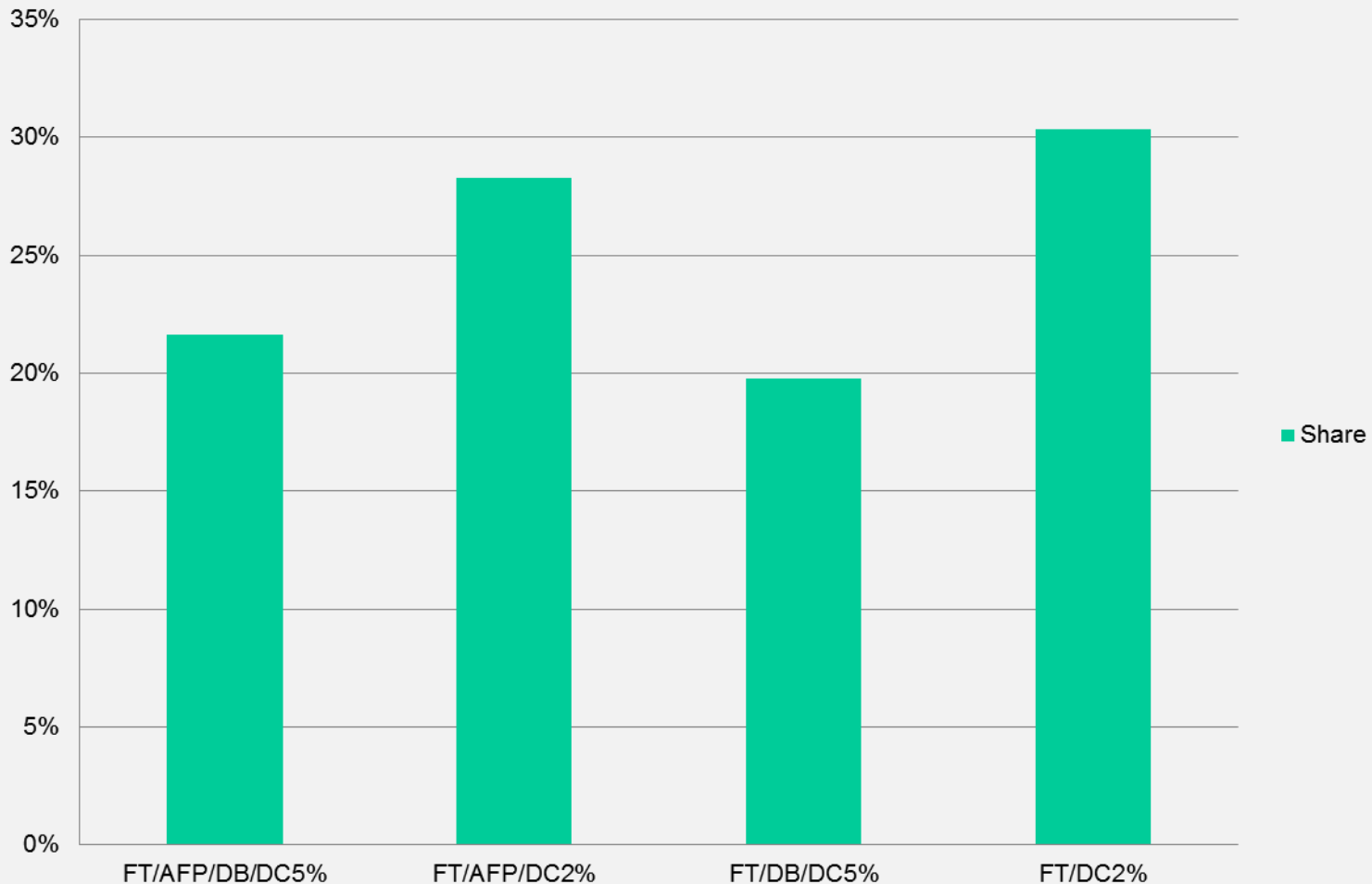
Er pensjonsordningen en del av deres tariffavtale?
(N=911)

3. Virkninger – hvilke totale pensjonsrettigheter bygges opp blant dagens yrkesaktive? (Norsk landrapport til OECD)

Dekningsgrad for ulike pensjonspakker i privat sektor. 35-61 år. Prosent.

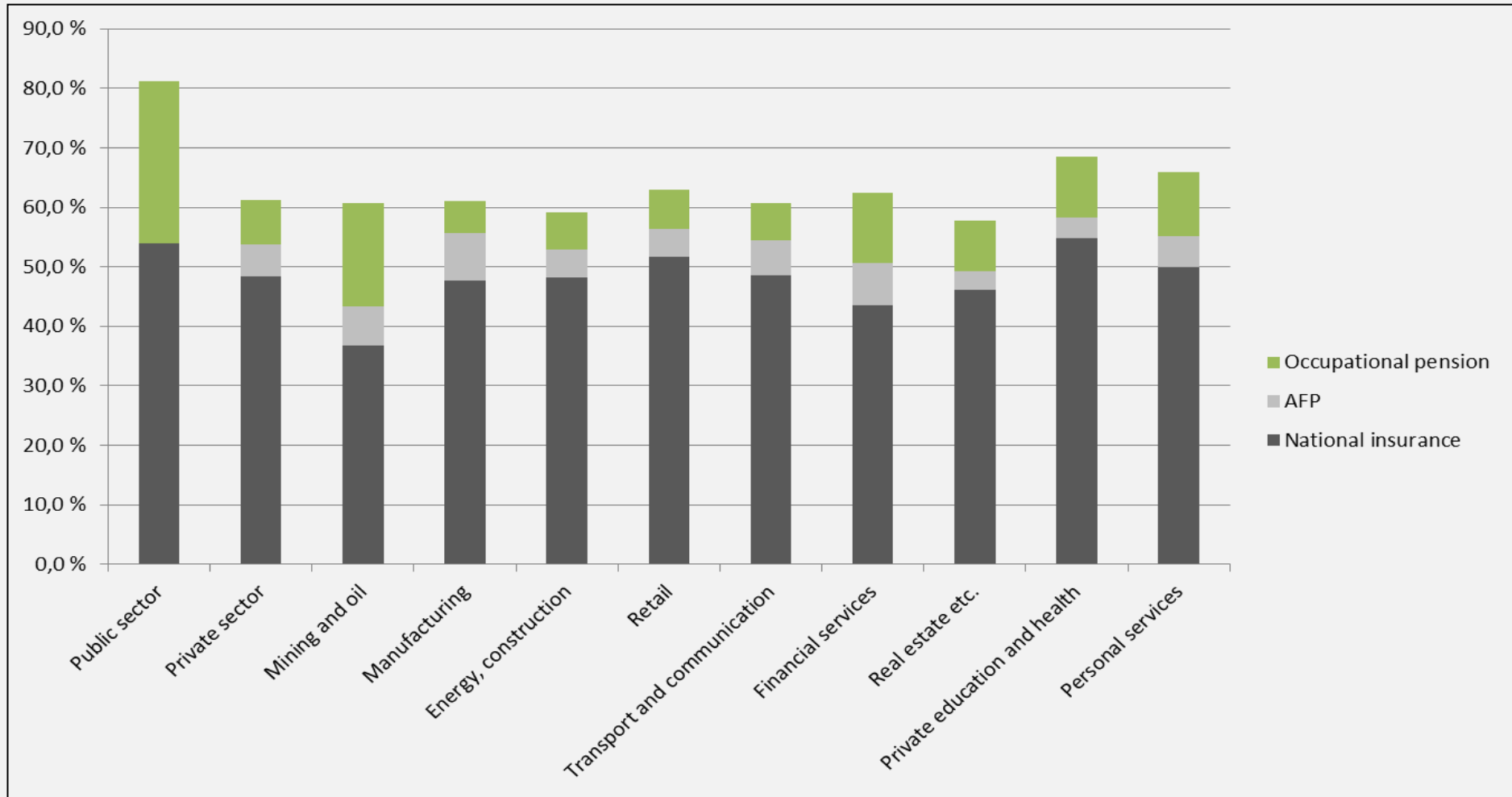
Privat sektor.Gjennomsnittlig kompensasjonsnivå i forhold til livsinntekt (RR-LI).

Replacement rate relative to average life income in different pension arrangements.

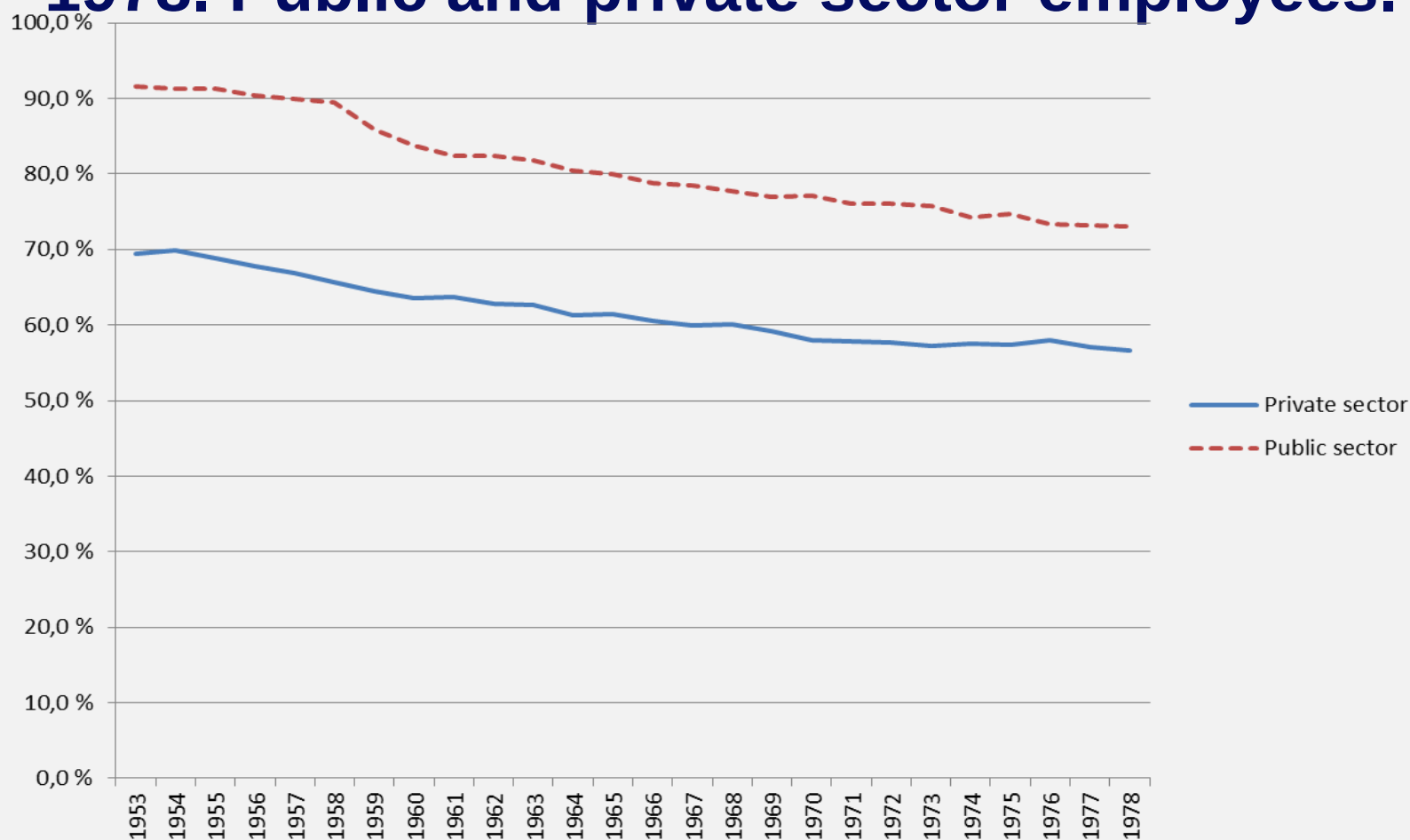
With or without AFP- coverage. Average for all age groups

	With AFP	No AFP
FT (RR-LI)	48.04 %	48.68 %
AFP (RR-LI)	10.67 %	0.00 %
TP (RR-LI)	7.66 %	7.56 %
Privat sector RR	66.37 %	56.23 %

Replacement rate (RR-LI) and income composition by sector and industry All 35 to 61. 67 year exit.

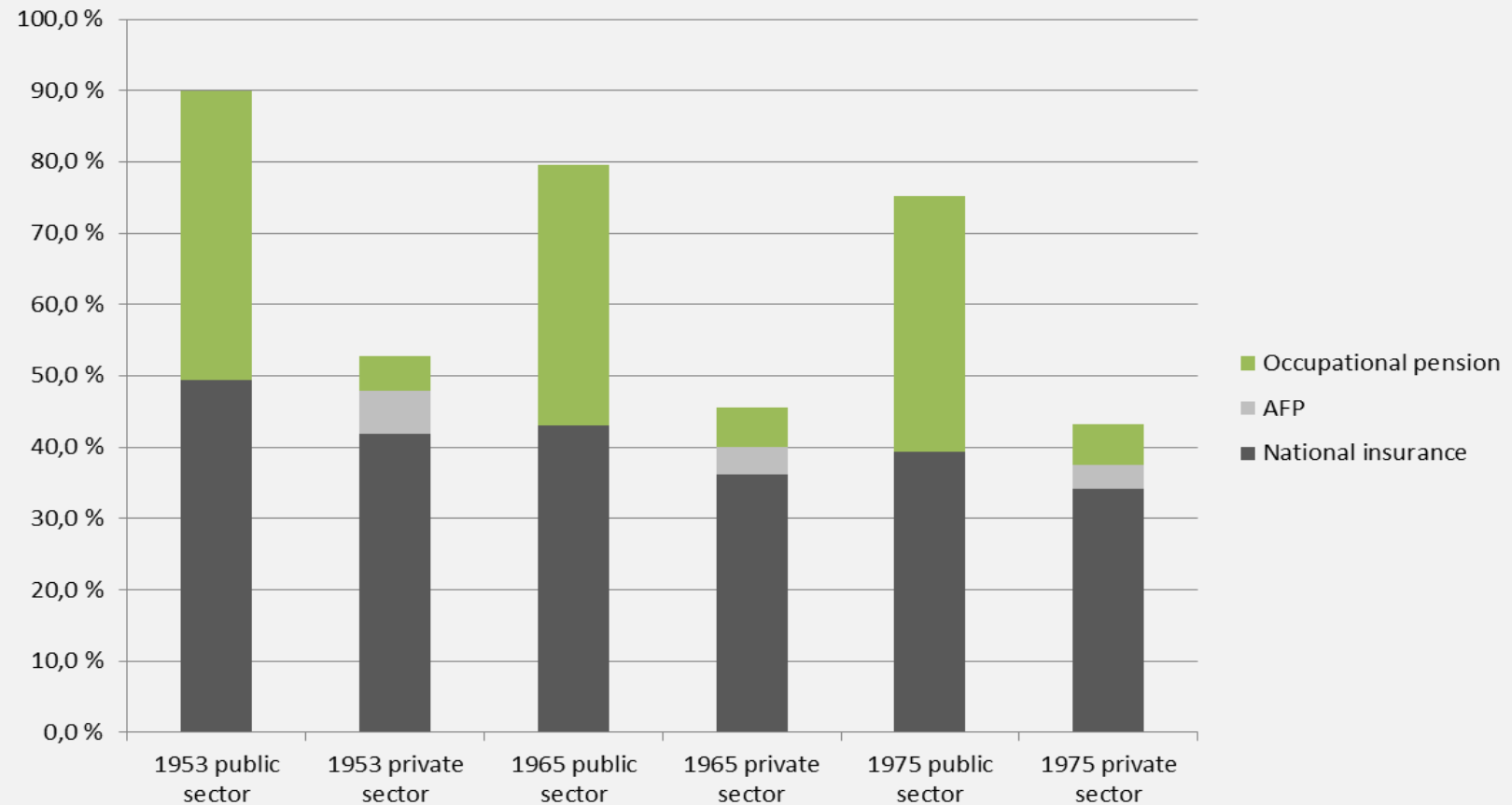
Average replacement rates relative to average income at 67 by age. Born 1953 to 1978. Public and private sector employees.

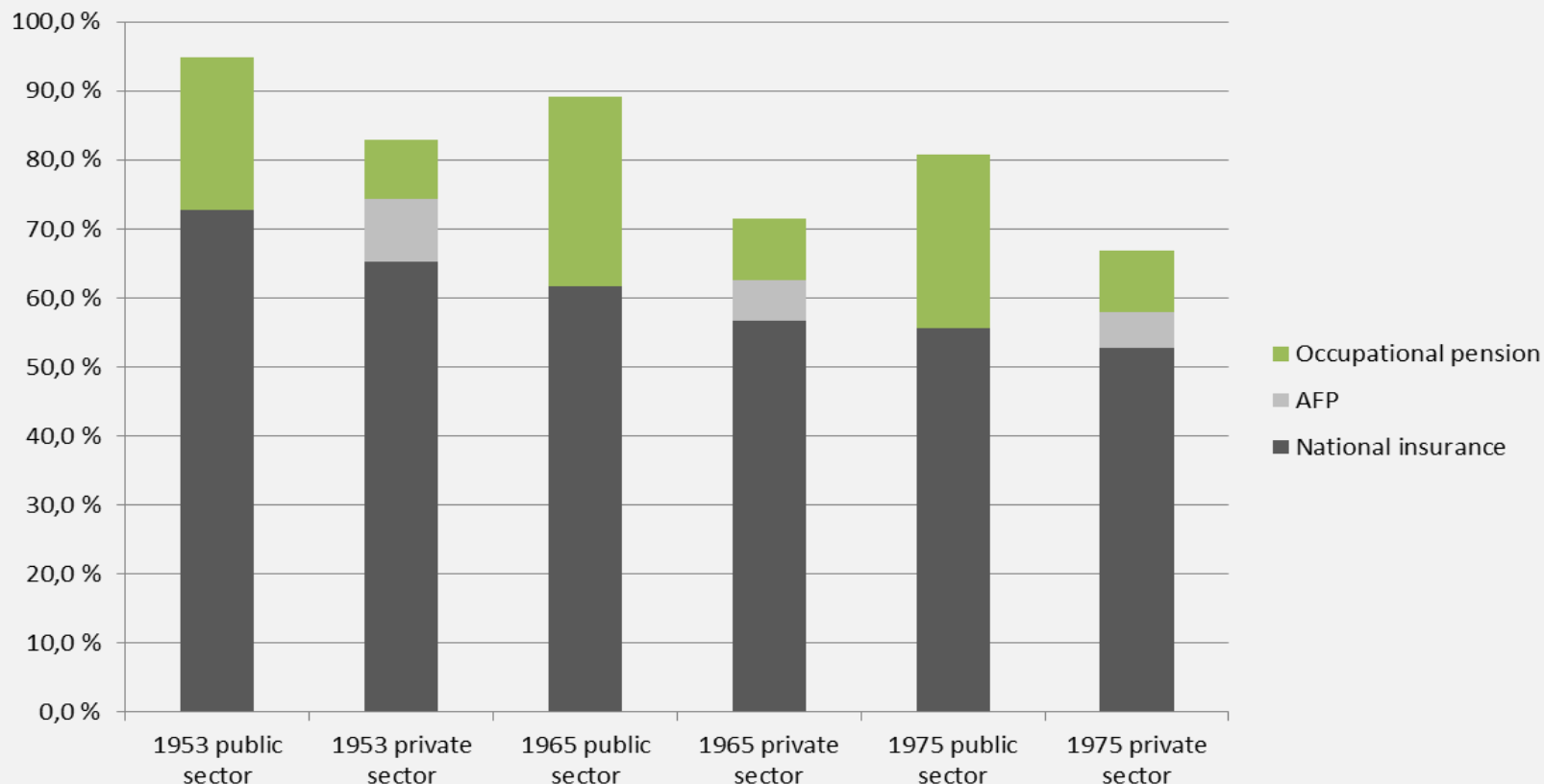
Kortere eller lengere yrkeskarrierer?

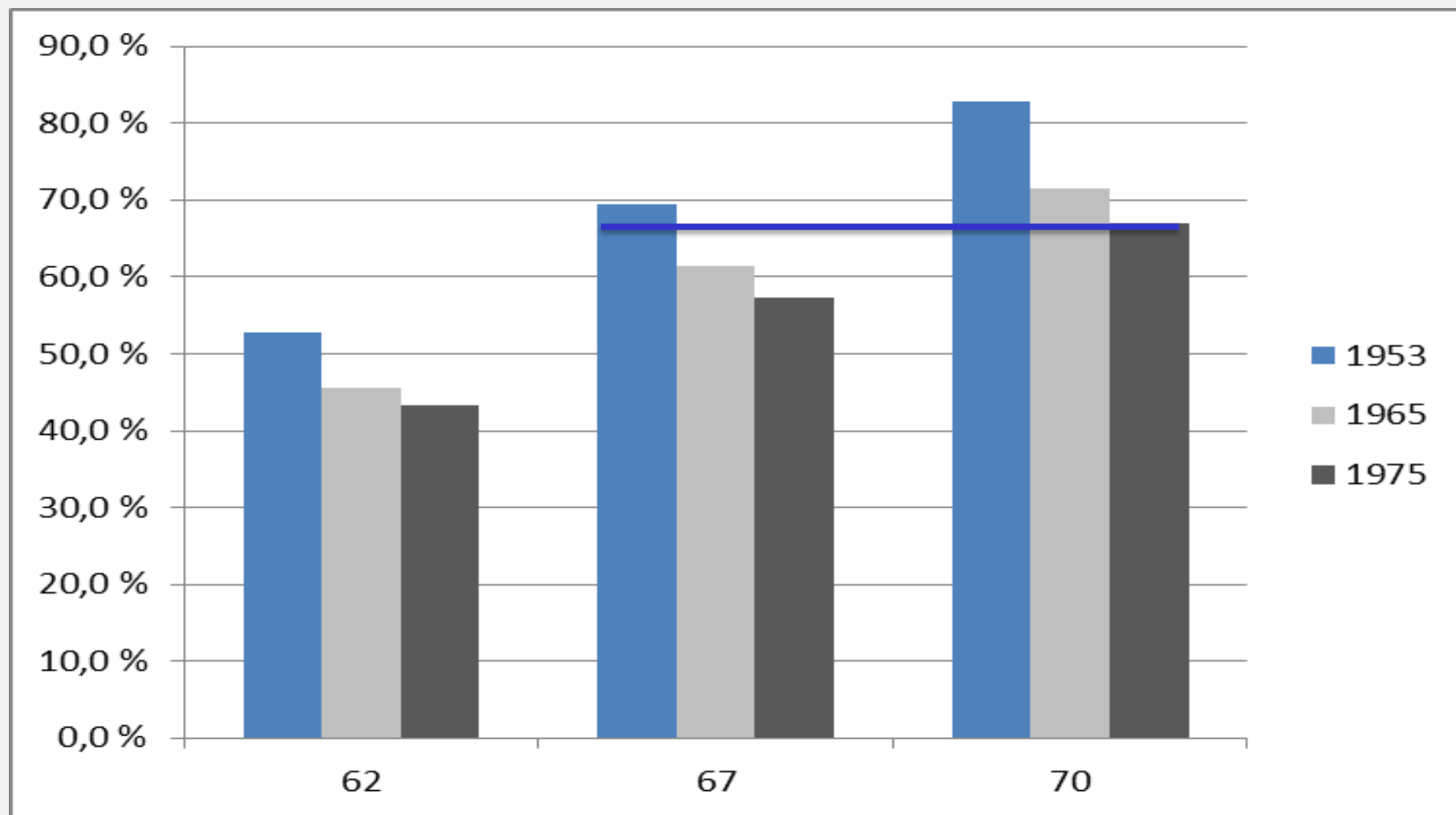
RR-LI and pension income composition by age and sector. 62 year exit.

RR-LI and pension income composition by age and sector. Exit at 70 years

Privat ansatte - RR-LI

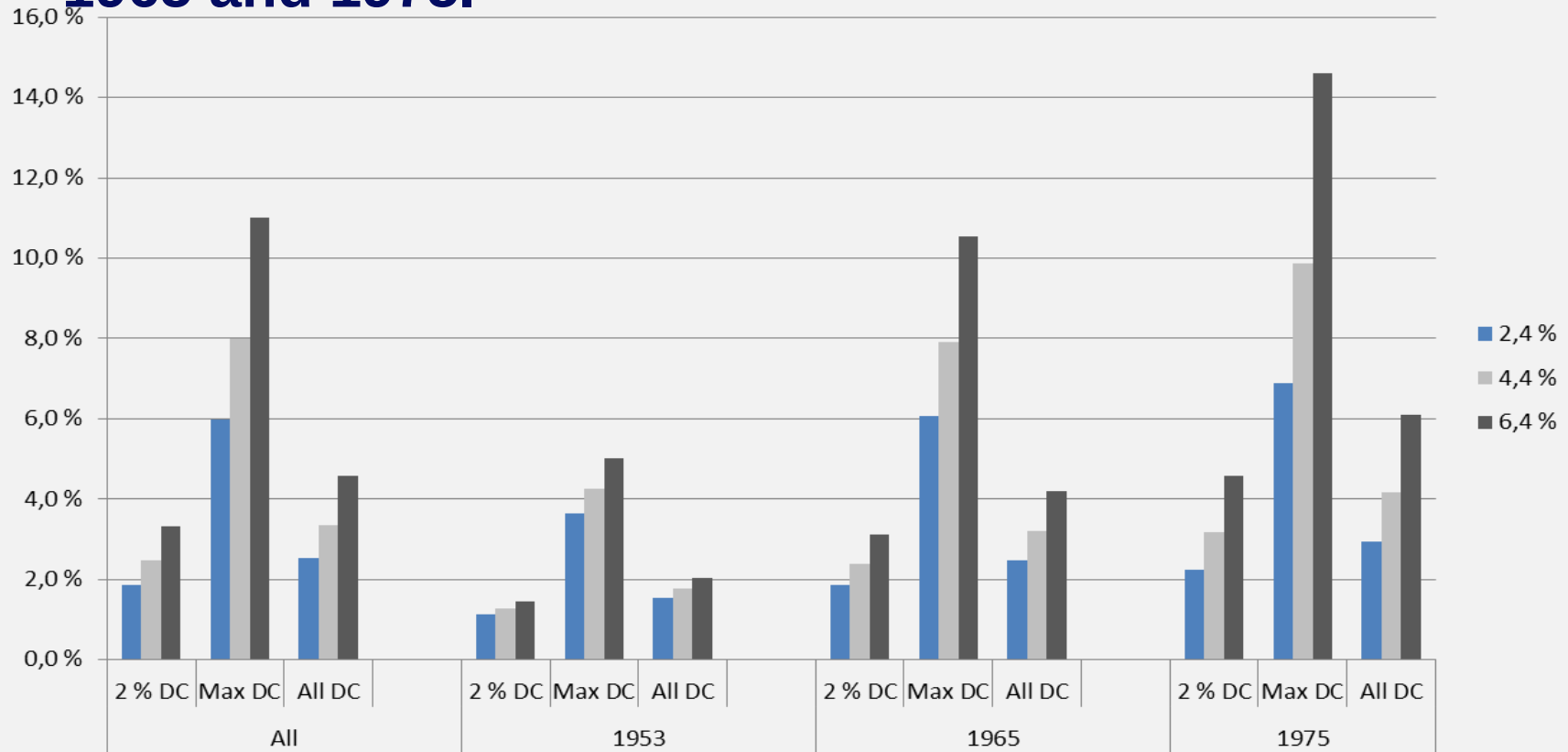
4. Utfordringer for framtidens tjenestepensjonssystemer

1. Tilstrekkelig pensjonssparing?
2. Ulikhet i pensjon er det et problem – frivillighet, lov eller avtale?
Offentlig vs privat sektor
3. Bedriftens tilpasning til nye pensjonsregler
AFP som byggestein?
Nyte regelverk
4. Hva gjør vi med den «gamle pensjonskapitalen»
5. Brede ordninger også i Norge – hvorfor og hvordan?
6. Håndtering av den lange perioden 62-75 med ny fleksibilitet

Utfordring 1: Nok pensjon

- Svært ulik reell mulighet til å gå av tidlig
- Store aldersforskjeller
 - **Bare 1 av 5 privat ansatte født 1975 vil oppnå 2/3 nivå ved 67 år**
- Lavpensjonsproblem?
 - Minstepensjon høyere enn fattigdomsmål
 - 7% vil ha lavere pensjon enn 50% av median personinntekt
- Svært mange vil se et betydelig inntektstfall ved 77 år

**Average RR-LI by return on DC pension capital.
2,4%, 4,4% and 6,4. All employees covered by DC-
plans, individuals covered by DC plans born 1953,
1965 and 1975.**

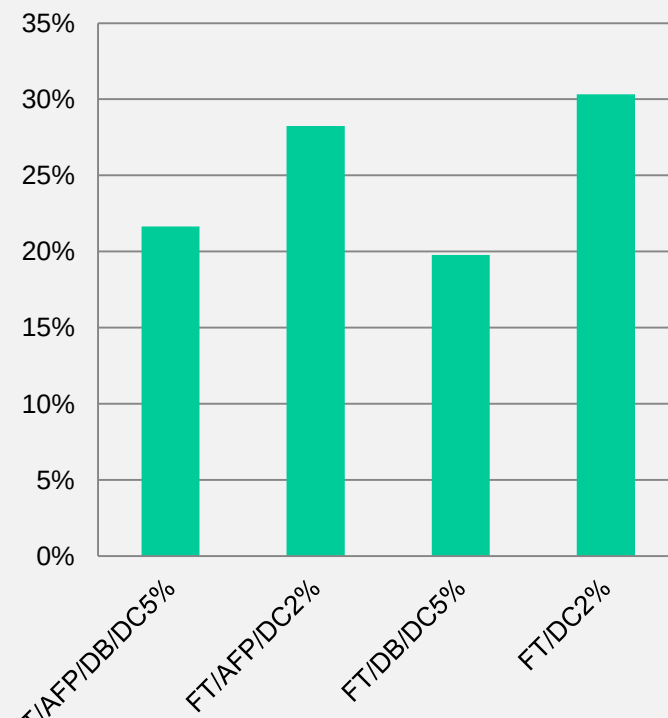

Utfordring 2: Er ulikhet et problem - for hvem? (Kunne gå av tidlig, pensjon på 2/3 og ulikhet)

Frivillighet

Politisk – lov

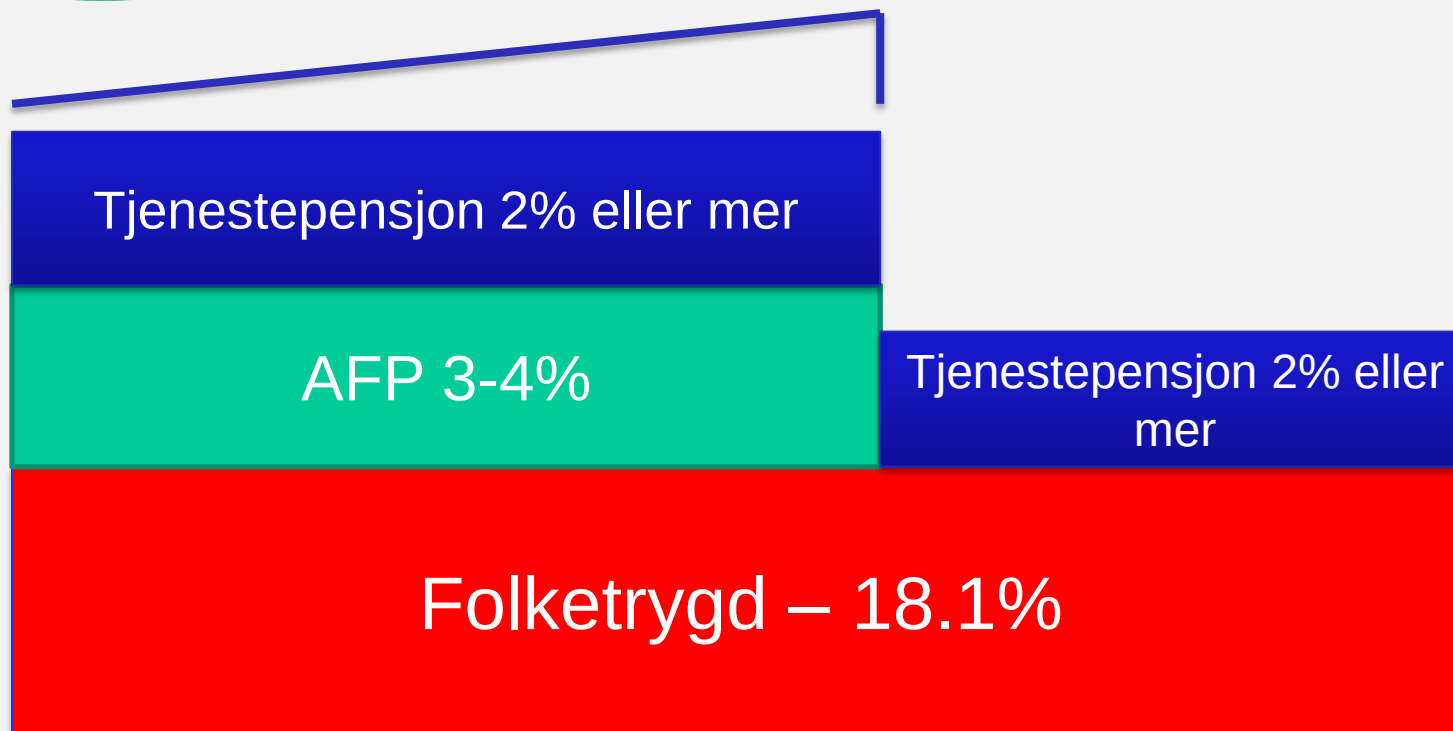
Partene – avtale

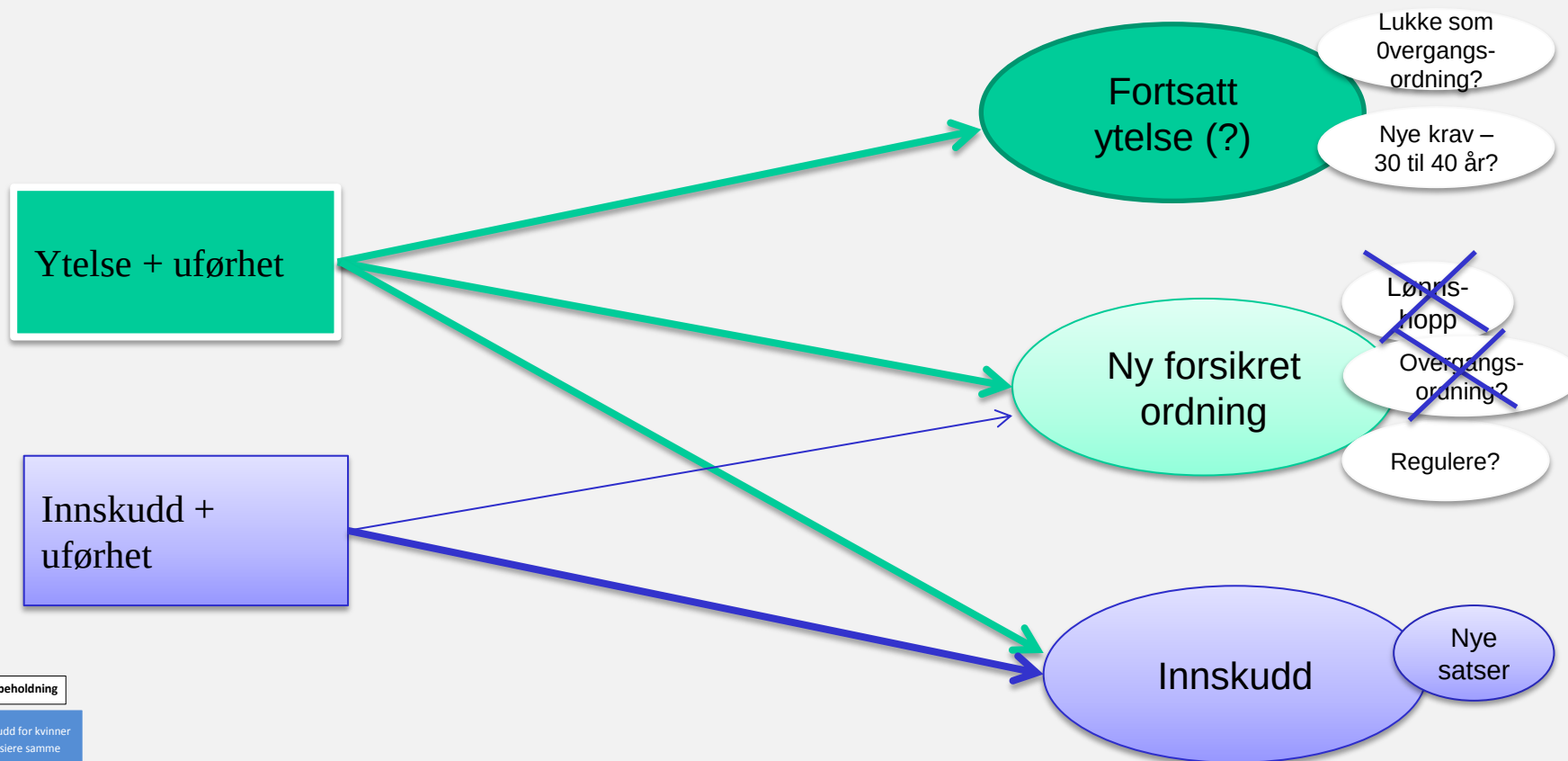
Utfordring 3: Bedriftenes tilpasninger – fungerer AFP som byggestein?

Danmark =
minstepensjon +
12-17%

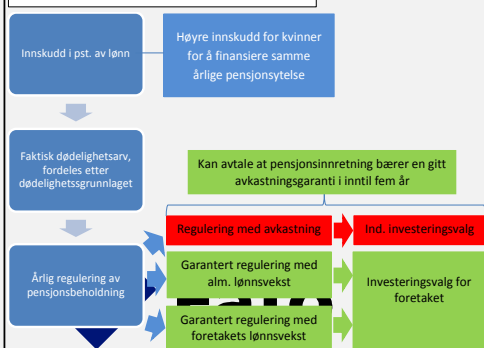
Sverige = 18,5%
(16+2,5%) + 4%

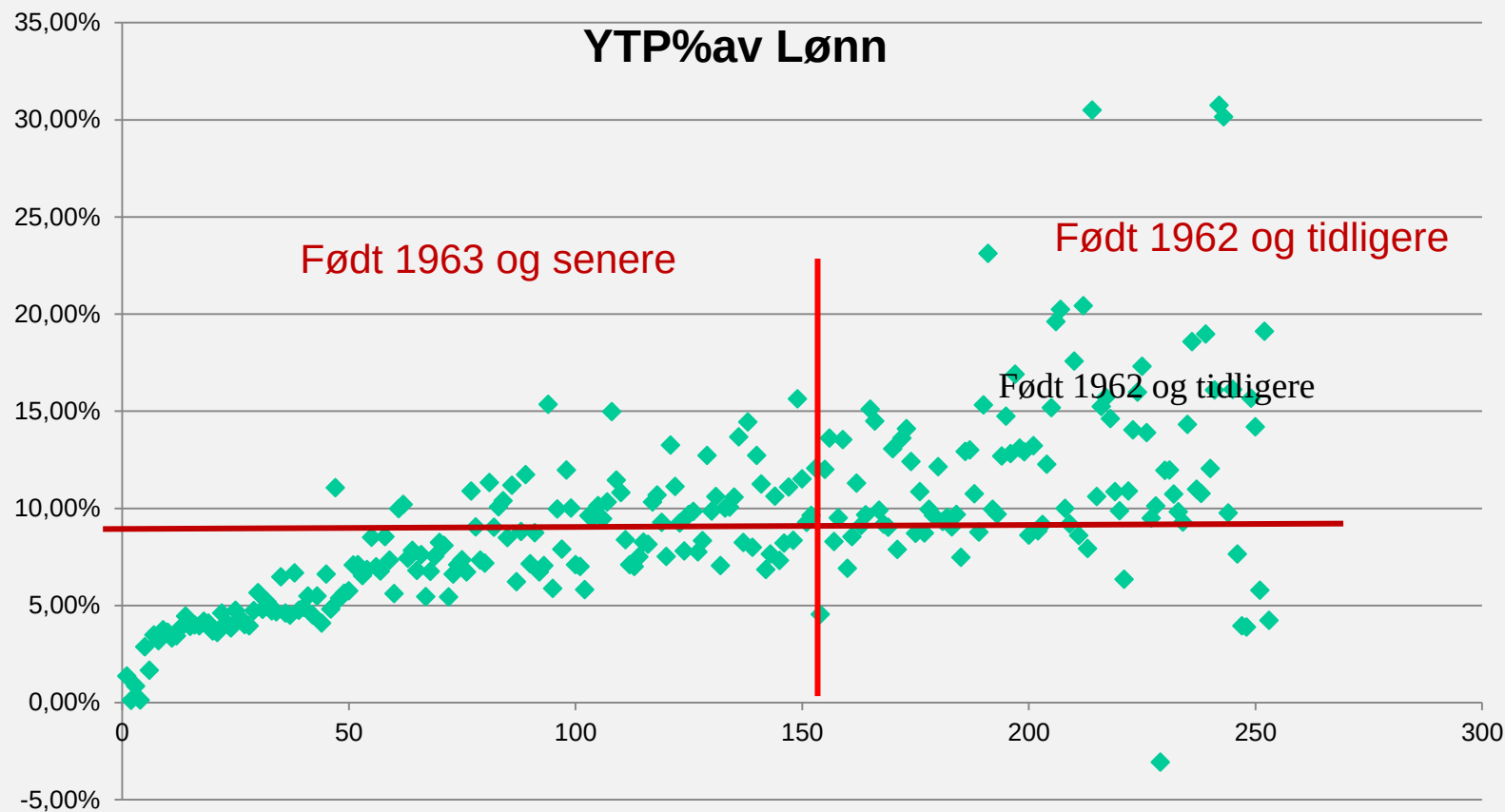
Bedriftenes tilpasninger til nytt regelverk

Opptjening – oppbygging av pensjonsbeholdning

Premie dagens ytelsespensjon i % av lønn fordelt etter alder, lavest alder til venstre. En konkret ordning

Personer etter økende alder. 9,25 % i gjennomsnittlig kostnad pr. år for alderspensjon.
Høy grad av spredning. Den rød linjen viser fødselsår 1963 og senere/1962 og tidligere

Et reelt alternativ for bedriftene?

For alle født i 1962 eller før falt forslaget ut:

- Mulighet for å videreføre tidligere opptjeningsprinsipper
- Mulighet for å betale inn merpremie etter nye prinsipper

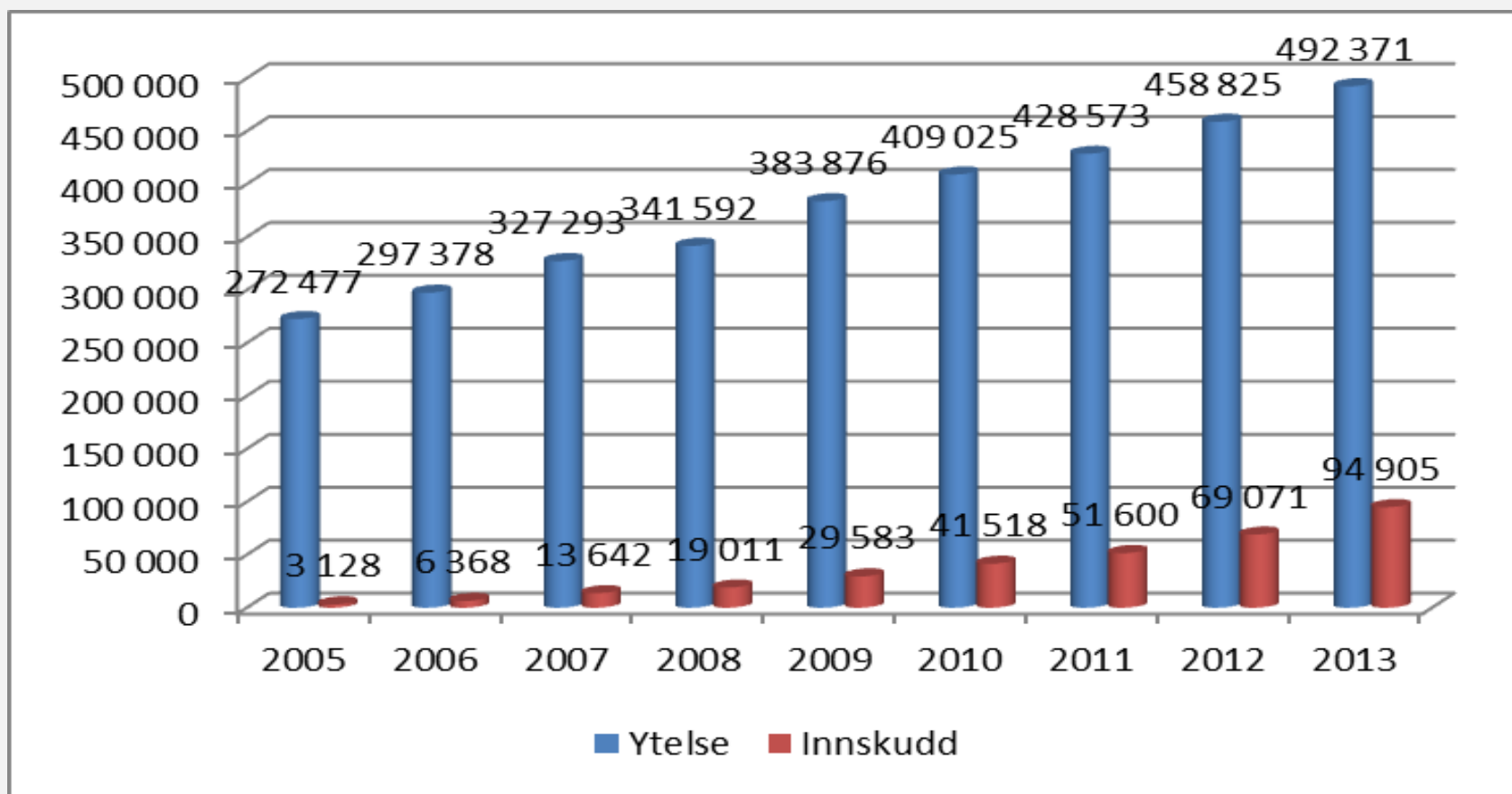
Ny mulighet

- Lukke for de eldste – uklart hva de får
 - Videreført ytelse og Banklov
- Fripoliser for alle

To problemer:

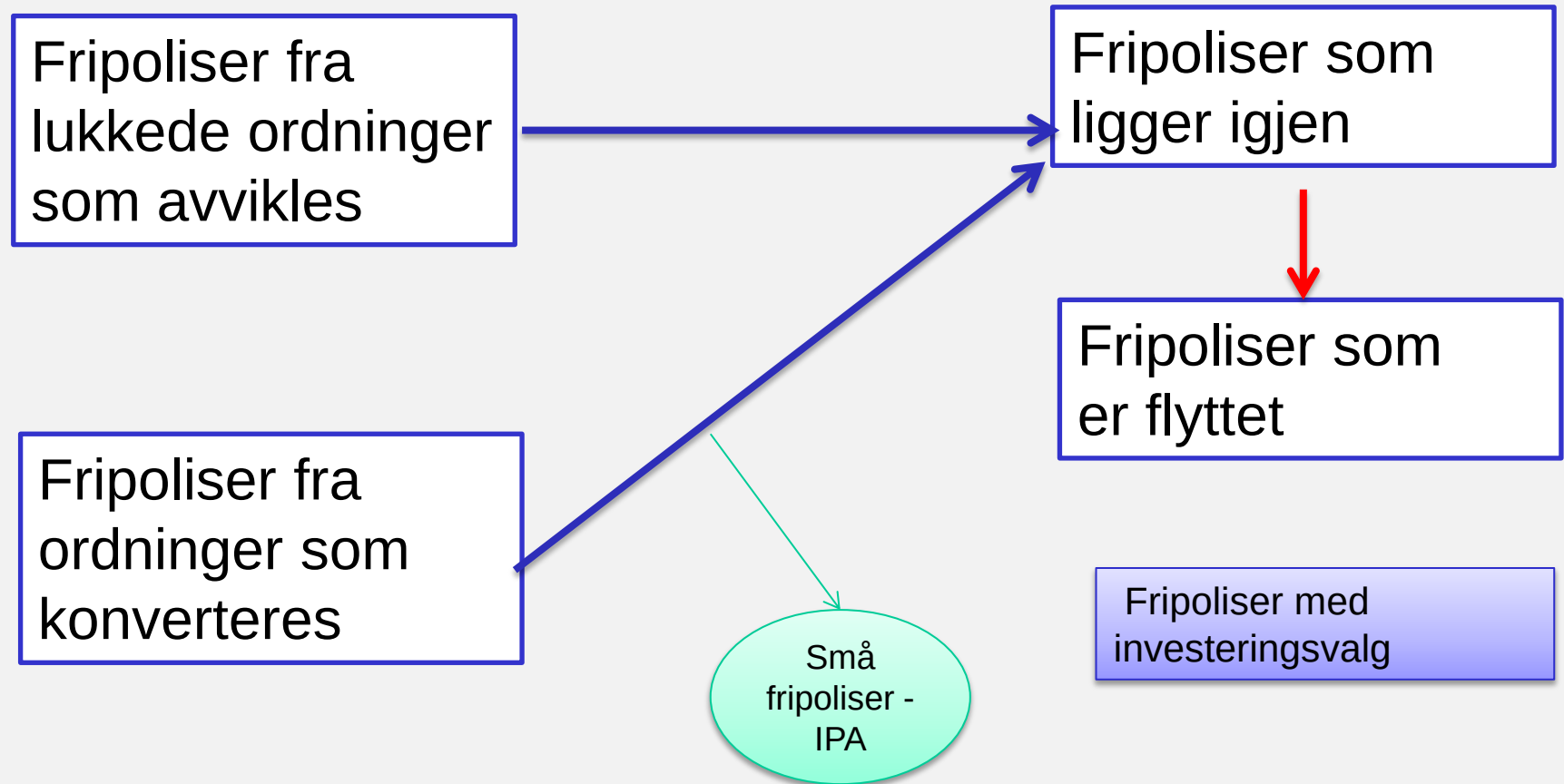
1. Ikke overgangsordning
2. Vet ikke hva LOF blir?

Utfordring 4: Hva gjør vi med den gamle pensjonskapitalen?

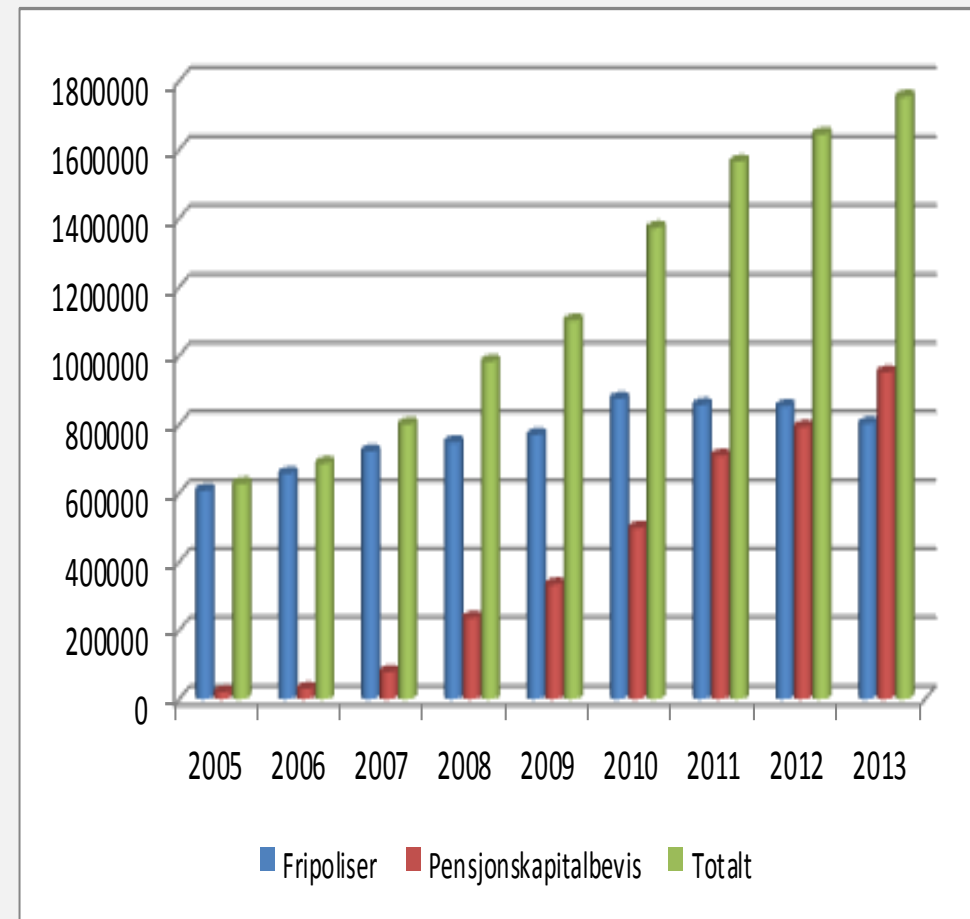
	Antall kontrakter	Antall forsikrede/ medlemmer	Kapital til forvaltning
Fripoliser kollektive	802 016		180 000 536
Fripoliser individuelle	765 908		55 439 058
Fripoliser under utbetaling	409 742		
SUM FRIPOLISER	1 977 666		235 439 594
Løpende ytelsesordninger	9 834	246 257	143 001 271
Ytelsesordninger under utbetaling		100 816	
SUM YTELSESORDNINGER		347 073	
SUM ytelsesbaserte pensjonsordninger			378 440 865
Kilde: Finans Norge statistikk pr. 31.12.2013, private livselskaper			

Halvparten av privat sektors pensjons formue har blitt fri-poliser. Hva nå – 380 mrd?

Fanget av historien: Hva gjør vi med den gamle garanterte kapitalen? Ingen regulering utover garanti og ikke-fungerende markeder

- Sent ut i arbeidet....
- Solvency II
 - Sverige med ny selskapsløsning SOU 2014:56/57
- Oppreserveringsbehov
 - Krysssubsidiering
 - Lengden på perioden
- Produksjonsregime for fripoliser
 - Sluttgaranti,,overskuddsdeling m.m.

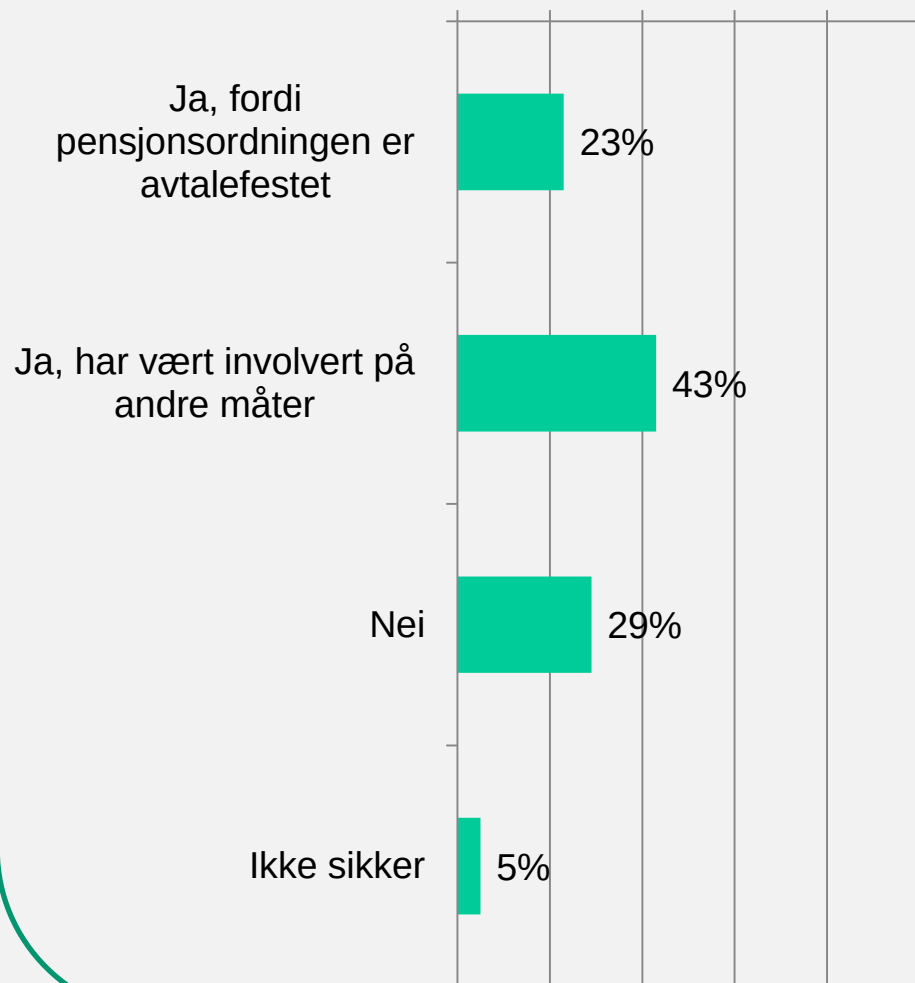

Utfordring 5: Brede pensjonsordninger

- Tjenestepensjoner er viktige – 25-30% av total pensjonsinntekt
- Utsatt lønn – spørsmål om innflytelse
- Avkastning betyr mer for fremtidig pensjonsnivå
- Sterk vekst i pensjonskapital
- Det er Norge som er unntaket

Har du eller andre tillitsvalgte vært involvert i beslutninger om å endre pensjonsordningen? (N=482)

0% 20% 40% 60% 80% 100%

Hvor viktig eller uviktig mener du det er at tjenstepensjoner tariffestest? (N=904)

0% 20% 40% 60% 80% 100%

Brede pensjonsordninger?

To dimensjoner:

1. Leveranse av pensjonsprodukter på tvers av flere foretak – innflytelse og kostnader. Organisere etterspørselssiden.
2. Harmoniserte eller standardisert pensjonsprodukter i flere pensjonsordninger med avtale (nivå og utforming)

Innkjøps-
fellesskap

Bytte risiko og t-
avtale?

	Harmonisering	Standardisering
Fellesinnretning/ fellesordning	Ulike produkter mellom ulike foretak i felles innretning/ordning	Ensartede produkter og felles leveranse (AFP-ordningen)
Innkjøpsfellesskap	Ulike produkter mellom foretak levert av uavhengig leverandør	Ensartede produkter, frivillig eller etter avtale (NHO-ordningen)

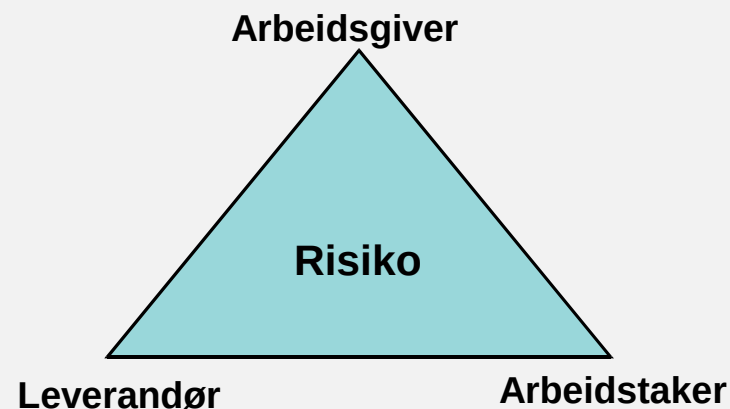
Utforming av ordningene - standardisering

- Ikke bare sparenivå
- Suttlønnsgaranti, forsikret sparing.
- Regulering av pensjonsbeholdning
 - Garantert eller avkastning
- Livslang utbetaling – 77 eller 80 år
- Regulering av løpende pensjoner

Ny lovgivning
gir fleksibilitet

Bytte innflytelse mot risiko?

Integrere pensjonskost i ramma

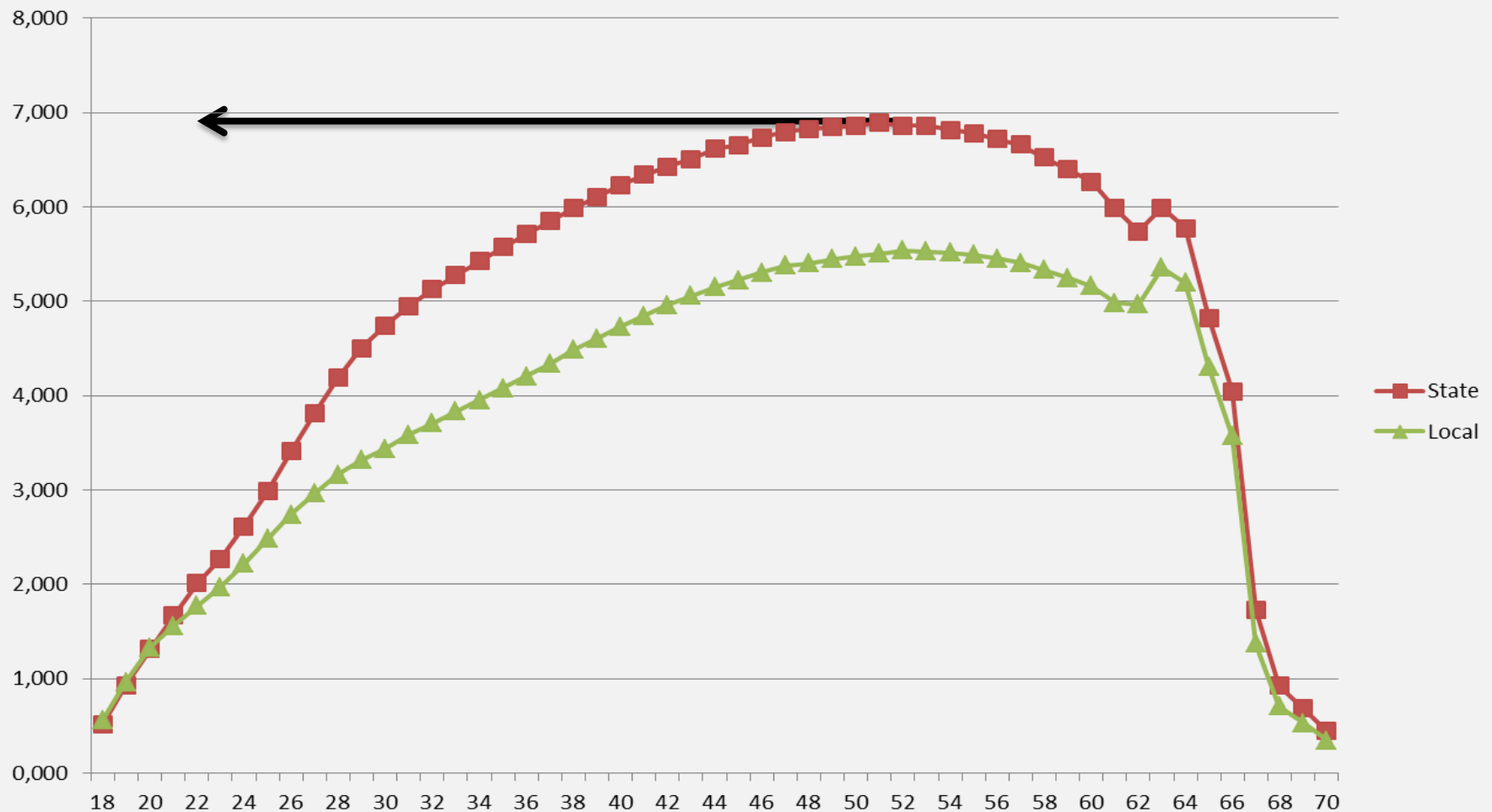
Utfordringer for framtidens tjenestepensjonssystemer

1. Tilstrekkelig pensjonssparing?
2. Ulikhet i pensjon er det et problem – frivillighet, lov eller avtale?
3. Bedriftens tilpasning til nye pensjonsregler
4. Hva gjør vi med den «gamle pensjonskapitalen»
5. Brede ordninger også i Norge – hvorfor og hvordan?
6. **Håndtering av den lange perioden 62-75 med ny fleksibilitet**

LYKKE TIL ☺

Income through life for public sector employees

Få statsansatte med få år og fler kommuneansatte
med få år – $30 < 3,5/6,5/40 < 18,9/28,3$

Replacement rate (RR-LI) for public employees at 67. Actual rate and hypothetical “private” rate.

Average RR-LI	National insurance	Hypothetical AFP	Hypothetical 5 % DC with top 23.1 %	Total RR-LI	Actual total RR-LI	N
State-All	49.2 %	11.0 %	14.1 %	74.4 %	76.7 %	17 390
Local-All	56.5 %	11.9 %	13.1 %	81.5 %	83.6 %	31 922
Public-All	54.0 %	11.6 %	13.4 %	79.0 %	81.2 %	49 312
State >3.5 G	46.3 %	10.8 %	14.3 %	71.4 %	74.1 %	15 429
Local >3.5 G	49.2 %	11.3 %	13.3 %	73.8 %	76.9 %	22 895
Public>3.5 G	48.0 %	11.1 %	13.7 %	72.8 %	75.8 %	38 324

Replacement rate (RR-LI) for public employees at 67. Actual rate and hypothetical “private” rate for individuals with income careers longer than 40 years and income level higher than of 2G.

Average RR-LI	National insurance	Hypothetical AFP	Hypothetical 5 % DC with top 23.1 %	Total RR-LI	Actual total RR-LI	N	Average income
State-All	46,65 %	10,94 %	14,30 %	71,89 %	72,15 %	11 206	27 738
Local-All	49,85 %	11,51 %	13,17 %	74,54 %	74,37 %	16 777	441 295
Public-All	48,57 %	11,28 %	13,62 %	73,48 %	73,48 %	27 983	475 912
State >3.5 G	46,29 %	10,89 %	14,34 %	71,52 %	72,00 %	10 942	533 831
Local >3.5 G	49,00 %	11,42 %	13,24 %	73,66 %	74,06 %	15 662	453 338
Public>3.5 G	47,88 %	11,20 %	13,69 %	72,78 %	73,21 %	26 604	486 444

Ytelsespensjon. Markedsandeler i det private tjenstepensjonsmarkedet 2005 – 2013. Etter andel av de samlede premieinntekter.

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
DNB	47,8 %	47,6 %	46,3 %	43,9 %	44,0 %	42,6 %	44,0 %	42,5 %	42,6 %
Storebrand	37,8 %	36,8 %	37,4 %	40,2 %	38,7 %	41,3 %	40,1 %	39,7 %	43,4 %
Nordea	11,4 %	11,8 %	12,1 %	11,5 %	13,5 %	11,9 %	12,0 %	13,0 %	13,2 %
Sparebank 1	2,9 %	3,6 %	3,9 %	3,8 %	3,0 %	3,0 %	2,4 %	2,6 %	0,7 %
Andre	0,1 %	0,1 %	0,1 %	0,5 %	0,6 %	1,4 %	1,4 %	2,1 %	0

16.09.2014

Gj.sn. årlig avkastning innskuddspensjon siste 5 år

Selskap	25% aksjeandel	50% aksjeandel	100% aksjeandel
Sparebank 1	7,94	10,26	14,21
Gjensidige	9,41	9,41	12,32
Danica	7,86	9,75	12,29
DNB	7,85 (30% a.a.)	9,48	12,71
KLP	7,79 (30% a.a.)	8,99	10,16 (90% a.a.)
Storebrand	6,46 (20% a.a.)	9,69	11,26 (80% a.a.)
Nordea	7,27 (30% a.a.)	8,65	10,78

Avkastning før honorarer og gebyrer

Gj.sn. årlig avkastning innskuddspensjon siste 10 år

Selskap	20% aksjer	25% aksjer	50% aksjer	75% aksjer	80% aksjer	100% aksjer
Sparebank 1		6,29	7,51	8,56		9,15
Gjensidige						
Danica		6,73	8,56	9,54		
DNB						
KLP						
Storebrand	5,4		6,88		7,63	
Nordea						

Avkastning før honorarer og gebyrer

Forvaltningskostnader i innskuddspensjonsordninger i Norden

Forvaltningskostnader for innskuddspensjonsordninger	Pst av pensjonskapital	Merknad
Kollektive pensjonsordninger		
Norske pensjonsleverandører, bedriftsavtaler	0,5-1	Aktiv forvaltning aksjer og rente med investeringsvalg
Norske pensjonsleverandører, avtaler med innkjøpsordninger	0,4-0,8	Aktiv forvaltning aksjer og rente med investeringsvalg
Sverige, åpent bedriftsmarked	0,9	Aktiv forvaltning aksjer og rente med investeringsvalg
Sverige, kollektiv avtale	0,4	Aktiv forvaltning aksjer og rente med investeringsvalg
Sverige, premiepensjon m investeringsvalg	0,4	Aktiv forvaltning aksjer og rente med investeringsvalg
Sverige, premiepensjon kollektiv forvaltning 7. AP-fonden	0,1	Kollektiv forvaltning aksjer og rente, indeks
Danmark, ATP	0,2	Kollektiv forvaltning aksjer og rente, indeks
Individuell pensjonssparing		
Aksjefond passiv forvaltning (KLP)*	0,1-0,3	Indeksfond i aksjer
Aksjefond Norge m/ aktiv forvaltning*	1,5-2,0	Aktiv forvaltning i aksjer

Kostnader i innskuddspensjonene. Prosentvis endring 2007 – 2011. Årlige administrasjonskostnader

	Økning 2007 – 2011	Variasjon i pris- økning mellom leverandørene	Økning 2007 – 2011	Variasjon i prisøkning mellom leverandørene
	Selvstendige ordninger	Selvstendige ordninger	Innkjøpsfelles- skap	Innkjøpsfelleskap
10 ansatte	94,3 %	24,4 % - 205,4 %	184,3	24,1 % - 1023,5 %
25 ansatte	66,7 %	22,7 % - 144,2 %	151,9	24,1 % - 879,4 %
125 ansatte	54,8 %	16,8 % - 226,7 %	115,4	-31,9 % - 673,5 %
300 ansatte	52,4 %	9,0 % - 91,1 %	84,1	-51,7 % - 564,7 %

Forvaltningspriser. Endringer 2007-2011 for innskuddsordning med en aksjeandel på 50 prosent. Selvstendige ordninger.

	2007	2011	Endring
Leverandør A	0,75	0,75	0 %
Leverandør B	0,68	0,80	17,6 %
Leverandør C	0,49	0,49	0 %
Leverandør D	0,585	1,15	96,6 %
Leverandør E	0,55	0,55	0 %
Leverandør F	0,69	0,98	42,0 %